

KURZYĆ (45) *vb impf*

inf kurzyć (9). ◇ *praes 1 sg* kurzę (2). ◇ *2 sg* kurzysz (1). ◇ *3 sg* kurzy (7). ◇ *1 pl* kurzymy (3). ◇ *2 pl* kurzycie (1). ◇ *3 pl* kurzą (8). ◇ *praet 2 sg m* -ś kurzył. ◇ *3 sg m* kurzył (3). ◇ *3 pl m pers* kurzyli (4). ◇ *fut 3 sg m* będzie kurzył (1). ◇ *con 2 sg m* byś kurzył (1). ◇ *3 sg m* by kurzył (2). ◇ *imp 2 sg* kurz (1). ◇ *part praes act* kurząc (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Sprawiać by coś się tliło tak, by powstawały kłęby dymu; fumificare Calep, Cn; adolere Mącz; suffire PolAnt (34) : A czałem do lálá mušíłz fie więc pytać [= chronić się], Więc tu kurzy w krzewinie á Bący go iedzą RejWiz 93v; Calep 440b.*

kurzyć pod kim (1): Czefarz [...] kazał páná Turniulá do niego [słupa] przywiązać/ y nágárnąwfy plugáwego śmiecia kazał pod nim kurzyć áz ledwe żyw zołtał RejZwierc 84.

a. *Przy nabożeństwach, składaniu ofiar kadzić; przeważnie z zabarwieniem ujemnym w odniesieniu do fałszywej nabożności (16) :*

kurzyć komu, czemu [w tym: czym (1)] (6): on mi vkázuie z długą á s śiwą brodą Bogá Oycá/ á on mu lie klánia/ á on mu kurzy/ á on go kropi/ á iefzcze fie ktemu vbierze w perły/ w złotohláwy. RejAp 180, 10v, 50v; RejPos 173, 342. Cf kurzyć komu co.

kurzyć komu co [= czym] (1): Miáltá Iudfkie y miełzczanie Ierolimfcy odeyda/ a będą wołác do Bogow ktorym kádzidlá kurzyli [ofiary czynią WujBib] / ále ci ich nie wybáwią BibRadz Ier 11/12.

kurzyć czym (5): RejZwierc 132v; BibRadz Is 66/3; Adoleo, Zápalam/ palę/ ofiaruyę/ zázegam/ wonnością kurzę. Mącz 261d; Gdziełz ony świeczki/ gdziełz ony kádzidlá/ gdziełz ony złote płałzcze/ co imi báłwánom kurzymy/ álbo ie w nie vbieramy. RejAp 10v. Cf kurzyć czym przed czym.

kurzyć czym przed czym (1): palił á kurzył wołkiem/ ábo łoiem/ ábo żywicą/ przed Máiełtatem Páná śwego. RejPos 345v.

W połączeniach szeregowych (11): RejWiz 181, 183v; RejAp 6v, 50v, 180 [2 r.]; toż dopiro do Páná/ toż dopiro wołác/ śpiewác/ dzwonić/ kurzyć/ á nárzekác nań/ iákoby ná iákiego niedbáłego ábo śpiącego. RejPos 244, 173, 342, 346v; RejZwierc 262.

W charakterystycznych połączeniach: kurzyć bałwanom, bogom, Bogu (2), obrazom, Panu; kurzyć kádzidlę (3), łojem, wonnością, woskiem, żywicą.

b. *Dla okadzania ludzi lub pomieszczeń w celach leczniczych, magicznych (15) : [młodzieńczyka] w łtuczki drobne zliekáli/ y ná węgle rośpalone włóżywfy kurzyli/ ktorym kurzeniem wśzytkie kąty zamkowe z záklinánim Czárownicym okadzáli. StryjKron 572.*

kurzyć czym [w tym: pod co (2), w czym (1)] (10): FalZioł III 30b, V 62v; Ale fie nád owymi iefzcze więcej [czarci] burzą/ Co im w dzwony igráią/ pokrzywámi kurzą. Ano im nie pomogá wierę ony czáry/ Gdyż Pan ni nacż nie pátrzy/ iedno pilen wiáry. RejWiz 169v, 150; Węże theż tym rośpędziłz/ gdy będziełz rogiem ielenim częłto w domu kurzyć. SienLek 159v; RejPos 304v [2 r.]; KochFr 85. Cf »pod nos kurzyć«.

kurzyć po czemu [= gdzie] (1): A gdyby ktho wśufzywfy iego płucze kurzył po domowi/ na węgle łypiąc [!]/ tedy wśzytki węże y gadzinę iadowitą wypędzi. FalZioł IV 4d.

kurzyć pod co (3): *dwá/ zá tym co inšzy/ klęknąwšzy/ podołek mu podniošzą y pod on podołek kurzą ábo kádžą. CzechEp 191. Cf »pod nos kurzyć«.*

kurzyć w co (2): *PAttrz więc kiedy fie kłięžą/ v ołtarzá buržą/ Wzniošłšzy ornat/ iednemu/ wšzyšcy w ogon kuržą. RejZwierz 106. Cf »w nos kurzyć«.*

Zwrot: *»na gromy kurzyć« = odpędžac gromy kadzeniem (1): dziwne ziołá ná thy wymyšlone ųwięťá ųwięćili/ po domoch wieszáli/ ná gromy imi kuržyli RejPos 304v.*

»pod nos, w nos kurzyć« [w tym: czym (2)] (2 : 1): Ono to ziele ųwieczone Y one ųwieczky kręczone Częłto iemi pod nos kuržył Dobrác wiarę włobie buržył RejKup r3v, r3v; od ųpánia co nawięcey wšćięgác/ kuržac mu pod nos rogi/ pierzym y rzeczámí innymi/ ktore báržo śmierdžą. SienLek 54v.

Szereg: *»kurzyć abo kadzić« (1): CzechEp 191 cf kurzyć pod co.*

2. Wydzielać kłęby lotnej substancji (4) :

a. *Dymić (3) : Rauchen. Dymić. Kurzić. Fumare. Calag 388a; Acapna – Suche drzewo ktore mię [! lege: nie] kuržij, Przipał. Calep 12a.*

kurzyć czym (1): ogień ón/ we wnętržnošćiach žiemnych záwárty/ [...] záwždy iáko z kužniéy rozmáitemi dymámí kuržy. Oczko 6.

b. *Parować (1) : Dampf auftreiben. Dymić/ Kurzyć. Vaporare. Calag 110a.*

3. Poddawać działaniu dymu; okurzać, okadzać (2) :

kurzyć co nad czym (1): pomaga [...] gdy go [zq̄b z martwej człowieczej głowy] w ogień włóży á zq̄b bolący nád onym dymem kuržy. SienLek 78.

kurzyć kogo czym (1): A Krol go [pochlebcę] [...] kazał dymem kuržył RejZwierz 18v.

4. Prószyć; excitare, movere pulverem Cn (1) :

Zwrot: *»w oczy kurzyć« (1): gdy ná morzu walczył z Rzymiány/ ćikáli ná okręty one gárnce [z popiołem]/ popioł w oczy kuržył BielSpr 45.*

5. Palić, wywoływać pożar; wypędzać za pomocą ognia (2) :

kurzyć czym (1): kazał im woiować ųwoię žiemię/ byđło pędžić/ y ogniem kuržył. BielSpr 42.

W przen (1) :

Zwrot: *»[komu] w nos kurzyć« (1): tákim ćię [...] oglądály/ y Moškiewkié káty: Gdžieš Derptowi w nos kuržył/ [...] Licžbę nieprzeliczoną wší w popioł obrócił KochJez A3v.*

6. [Wytwarzać coś za pomocą palenia, wypalać:

Zwrot: *»smołę kurzyć«: Kto smołę kuržy, daję od dołu po gr 6 na rok, a od kłody gr 3. LustrWpol I 191.]*

7. Smrodzić [czym] (2) : *Iákoby zacny Smárágd powiešil w wychodžye. Albo gdy w pięknym gmáchu márnym dymem kuržą RejWiz 7v.*

Zwrot: *»[komu] pod nos [czym] kurzyć« (1): Trzebá by fie kážda wyłtrzegála/ By ųerwatką w rádzie nie śmierdziála. Bo my częłto małdržyki tworžymy/ Ludziom pod nos podołki kuržymy. BielSjem 9.*

Synonimy: **1.** *kadzić; 2.* *dymić, dymić się; 5.* *palić; 7.* *kadzić.*

Formacje współrdzenne: *dokurzyć, kurzyć się, okurzyć, podkurzyć, przekurzyć się, przykurzyć się, skurzyć, wykurzyć, zakurzyć, zakurzyć się; okurzać, podkurzać, podkurzać się, przekurzać, wykurzać.*

Cf [**KURZĄCY**], **KURZENIE**

